

گزارش سفر فرانسه

به دعوت سفارت جمهوری اسلامی ایران در پاریس، به منظور بازدید از کتابخانه‌های بزرگ و مراکز فرهنگی و نیز سازمان علمی، فرهنگی ملل متحد «یونسکو» همچنین بازدید از بخش‌های مرمت و بازسازی نسخه‌های خطی و اسناد مکتوب کتابخانه ملی فرانسه و برقراری تفاهم‌نامه جهت اعزام کارشناسان مربوطه به منظور انتقال تجربیات و دست‌آوردهای یکدیگر، دوشنبه ۱۳۸۳/۶/۳۰ رأس ساعت ۲/۳۰ بامداد از تهران عازم پاریس شدیم. ساعت ۵/۴۵ بامداد همان روز دوشنبه، هواپیما در فرودگاه شارل دوگل پاریس به زمین نشست. پس از پیاده شدن از هواپیما و انجام تشریفات گمرکی به هنگام خروج، دوست دیرینم آقای سید علی موجانی، کاردار سفارت جمهوری اسلامی ایران در پاریس به استقبال آمده بود. به اتفاق با اتومبیل عازم شهر و به هتل محل اقامت رهسپار شدیم. پس از استقرار، چون شب را نخواهید بودم به استراحت پرداختم و ظهر همان روز به اتفاق آقای موجانی، جهت صرف نهار، عازم شدیم.

پس از صرف غذا، به سفارت کشورمان رهسپار شدیم، آنگاه طبق برنامه تنظیمی که نسخه‌ای از آن را در دو صفحه به من داده بودند به اتفاق یکی از کارکنان سفارت عازم بازدید از خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران و ملاقات با مسئولان آن شدیم. به هنگام ورود به آن مرکز مورد استقبال آقای دکتر ایوبی مسئول خانه فرهنگ ایران قرار گرفتیم، پس از تعارفات معمول و معارفه به بحث پیرامون مسائل فرهنگی پرداختیم و ضمن آن مقرر گردید میهمانان فرانسوی که از سوی خانه فرهنگ ایران

جهت بازدید از کشورمان عازم تهران می‌شوند، در برنامه سفر هر کدام بازدید از کتابخانه را لحاظ نمایند.

در پایان این دیدار، عازم هتل محل اقامت شدم و ساعتی بعد آقای موجانی من را برای صرف شام به منزل خودش دعوت کرد و ضمن قبولی و صرف شام در منزل ایشان به هتل محل اقامت مراجعه نمودم.

روز بعد، سه‌شنبه رأس ساعت ۱۰ بامداد به سفارت رفتم و با آقای سید صادق خرازی سفیر کشورمان در پاریس به گفتگو نشستیم. ایشان از اینکه به هتل رفته بودم، فوق‌العاده ناراحت شده بود و دستور داد اثاث من را از هتل به اقامتگاه سفارت منتقل نمایند و تا آخرین روز اقامت در آن محل بمانم. اگر چه اقامتگاه سفارت‌مان وسیع نیست، لیکن از لحاظ شرعی و اقامه نماز و سایر مسائل بسیار مناسب به نظر می‌رسید.

به هر حال جا دارد اینک گزارش کوتاهی از وضعیت سیاسی، اجتماعی، تاریخی و فرهنگی کشور فرانسه را در این گزارش به شرح زیر بیان کنم:

کشور فرانسه ۵۵۰۰۰ کیلومتر مربع «کمتر از یک سوم مساحت ایران وسعت دارد و وسیع‌ترین کشور اروپای غربی و شامل یک پنجم کل مساحت اتحادیه اروپاست»، در عین حال به برکت ۵۵۰۰ کیلومتر ساحل و جزایر متعدد، مناطق دریایی وسیعی را نیز در اختیار دارد، و مساحت مناطق انحصاری اقتصادی دریایی کشور فرانسه بالغ بر یک میلیون کیلومتر مربع خواهد بود. حدود دو سوم مساحت فرانسه دشت می‌باشد و وسیع‌ترین رشته‌های کوه فرانسه «آلپ»، «پیرنه»، «ژورا»، «آردن» می‌باشند. مرتفع‌ترین قله اروپای غربی، در فرانسه قرار گرفته و «مونت بلان» قله سپید نام دارد و ارتفاع آن بالغ بر ۴۸۰۷ متر می‌باشد. ۸۲ درصد خاک فرانسه را «بدون احتساب مناطق متعلق به فرانسه، خارج از قاره اروپا» زمین‌های کشاورزی و یا جنگل پوشانده است. (۴۸ میلیون هکتار) یعنی ۲۶ درصد از مساحت آن کشور را، جنگل پوشانده است و از نظر مساحت جنگل‌ها، فرانسه سومین کشور قاره اروپا می‌باشد.

شایان توجه است: طی دو بیست سال گذشته، مساحت جنگل‌های فرانسه دو برابر گردیده است. حفاظت از محیط زیست از اولویتهای سیاسی دولت فرانسه بوده و هر ساله ۲۲ میلیارد یورو به حفاظت از محیط زیست و مشکل زباله‌ها و فاضلاب اختصاص می‌یابد.

فرانسه، طبق آمار سال «۲۰۰۱» میلادی، بالغ بر ۶۱ میلیون نفر جمعیت دارد و تراکم کلی ۱۰۷ نفر در هر کیلومتر مربع می‌باشد. حدود ۱۶ درصد از جمعیت فرانسه بالای ۶۵ سال داشته و رشد متوسط جمعیت تنها ۰/۴۲٪ می‌باشد، درصد نوزادان حدود ۱۲/۵ در هزار و درصد مرگ و میر ۹ در هزار و درصد مهاجرت افزون بر ۰/۶۶٪ در هزار می‌باشد، ۵ شهر فرانسه بیش از یک میلیون نفر جمعیت دارد: «پاریس حدود ۱۰ میلیون نفر»، «لیون ۱/۴ میلیون»، «مارسی، لیل و تولوز کمتر از یک میلیون نفر.

تعداد ایرانیان مقیم فرانسه پیرامون یکصد هزار نفر تخمین زده می‌شود. حدود ۸۵ درصد مردم فرانسه مسیحی کاتولیک و ۲ درصد مسیحی پروتستان می‌باشند. اسلام با حدود ده درصد جمعیت، دومین دین فرانسه به شمار می‌آید و نیز یک درصد از فرانسویان کلیمی می‌باشند.

کشور فرانسه جمهوری و از ۲۲ منطقه و ۹۶ استان تشکیل شده است، افزون بر آن ۴۰ استان تحت عنوان «استانهای ماوراء بحار» «DOM» و ۴ استان دیگر با عنوان «سرزمینهای ماوراء بحار» «TOM» نیز جزء جمهوری فرانسه می‌باشند. قانون اساسی سال ۱۹۵۸م، ساختار و اداره سیاسی کشور فرانسه را تنظیم می‌نماید. این قانون اساسی در چند نوبت مورد اصلاح قرار گرفته است و آخرین بار آن در سال ۲۰۰۰م برای کاهش مدت ریاست جمهوری از ۷ سال به ۵ سال بوده است.

طبق قانون اساسی فرانسه، رئیس جمهور برای مدت ۵ سال با انتخابات عمومی و مستقیم انتخاب شده و مسئولیت انتصاب نخست‌وزیر، ریاست شورای دولت، ابلاغ قوانین، فرماندهی نیروهای نظامی و در صورت نیاز انحلال مجلس و یا اعمال اختیارات گسترده به هنگام بروز بحران جدی را بر عهده دارد.

پارلمان فرانسه از دو مجلس تشکیل شده، مجلس سنا متشکل از «۳۲۱» سناتور که با انتخاب غیر مستقیم برای ۹ سال انتخاب می‌گردند، و مجلس ملی فرانسه متشکل از ۵۷۷ نماینده که با انتخابات مستقیم برای ۵ سال انتخاب می‌شوند.

سرود ملی فرانسه «مارسیز» نام دارد، و در آغاز دوران انقلاب کبیر فرانسه و به هنگام اعلان جنگ فرانسه با اتریش در سال ۱۷۹۲م از سوی یکی از افسران فرانسوی در شهر استراسبورگ تنظیم و تدوین گردیده، و در جمهوری سوم به سال ۱۸۷۹م به عنوان سرود ملی فرانسه انتخاب شد. شعار ملی فرانسه «آزادی، برابری و برادری» می‌باشد.

از نظر تولید ناخالص داخلی، فرانسه چهارمین قدرت اقتصادی جهان به شمار می‌آید، در سال ۲۰۰۰م تولید ناخالص داخلی فرانسه ۱۴۰۴ میلیارد یورو بوده است، مازاد تجارت خارجی فرانسه در سال ۲۰۰۰م به بیش از ۱۴ میلیارد یورو بالغ گردیده است و این کشور چهارمین صادرکننده محصولات خصوصاً صنعتی و مصرفی به شمار می‌آید.

فرانسه با بیش از ۷۱ میلیون جهانگرد در سال، سومین کشور جهان بعد از آمریکا و ایتالیا محسوب می‌گردد.

در فرانسه آثار تاریخی و دیدنی بسیاری وجود دارد. اینک به ترتیب زیر تعدادی از آنها را برمی‌شماریم:

۱. موزه لوور

در سده ۱۲ میلادی، دیوار دفاعی بزرگی در اطراف پاریس ساخته شد و قصر نظامی در محل کنونی موزه لوور تأسیس گردید. در سده ۱۶م به دستور پادشاه فرانسه، این قصر نظامی به کاخ پادشاهی و اقامتگاه شاه و خانواده وی تبدیل گردید، پس از انقلاب کبیر فرانسه، این کاخ در سال ۱۷۹۳م رسماً تبدیل به موزه گردید. امروزه موزه لوور با مساحتی برابر ۵۵۰۰۰ هزار متر مربع برخی از آثار مهم تاریخی جهان را در خود جا داده و به نمایش درآمده است.

آثار ارزشمندی از میراث فرهنگی ایران نیز در آن وجود دارد که همه روزه تعداد بسیاری از آن بازدید می‌کنند، این موزه همه روزه به غیر از سه‌شنبه‌ها از ساعت ۹ تا ۱۸ باز می‌باشد.

۲. کلیسای نوتردام «بانوی ماه»

در سال ۱۱۶۰ میلادی تصمیم گرفته شد تا کلیسای جدیدی در پاریس احداث گردد، عملیات ساختمانی این کلیسا تا سال ۱۳۳۰م ادامه یافت، لیکن از نام نخستین مهندس این بنای عظیم و زیبا کوچکترین اثری باقی نمانده است. به هنگام انقلاب بزرگ فرانسه، این کلیسا مورد غارت و چپاول قرار گرفت و تبدیل به «معبد عقل» گردید تا در

سال‌های بعد مجدداً به کلیسای بزرگ فعلی تبدیل گردید. در سال ۱۸۳۱م زمان معروف «ویکتور هوگو» به عنوان «نوتردام پاریس» موجب شهرت جهانی این کلیسا گردید.

۳. کلیسای ساکره کر «قلب مقدس»

تصمیم ساخت این کلیسای بزرگ در سال ۱۸۷۳م برای جبران گناہانی که شهروندان پاریس به هنگام انقلاب Commune مرتکب شده بودند، اتخاذ گردید و ساخت آن به سال ۱۹۱۷م به انجام رسید. هزینه ساخت این بنای مذهبی از محل کمک‌های مالی ۱۰ میلیون مسیحی فرانسوی تأمین گردید.

۴. برج ایفل

به هنگام نمایشگاه بزرگی که به مناسبت صدمین سالگرد انقلاب کبیر فرانسه در سال ۱۸۸۹م برگزار گردید، برج ایفل با ارتفاع بیش از ۳۲۰ متر، با احتساب آنتن‌های مخابراتی آن افتتاح شد. این برج که تمامی آن از فولاد ساخته شده، ۷۰۰۰ تن وزن داشته و متشکل از ۱۵۰۰۰ قطعه فولادی است. برج ایفل تنها برای بیست سال ساخته شده بود، لیکن استفاده علمی آن «مرکز هواشناسی» و مخابراتی برج «آنتن پخش رادیو» این برج را از انهدام نجات بخشید. برج از سه طبقه تشکیل شده که با آسانسور و پله قابل بازدید می‌باشد. همه روزه جهانگردان بی شماری از آن بازدید می‌کنند و در حقیقت سمبل کشور فرانسه می‌باشد.

۵. طاق نصرت پاریس

ARC DE TRIOMPHE که در میدان ستاره ETOILE در انتهای خیابان شانزله‌لیزه پاریس قرار گرفته است. ساخت این بنا به دستور ناپلئون بناپارت در سال ۱۸۰۶م برای بزرگداشت پیروزی‌های ارتش بزرگ فرانسه آغاز گردید و به سال ۱۸۳۶م پس از مرگ ناپلئون به پایان رسید. پس از پایان جنگ جهانی دوم و به خاک سپردن یکی از کشته شدگان گمنام جنگ در زیر این بنای عظیم، به سال ۱۹۲۱م، طاق نصرت پاریس تبدیل به یک مکان ملی گردید.

برخی دیگر از بناهای دیدنی پاریس

موزه تاریخ فرانسه، مرکز فرهنگی ژرژ پمپیدو، موزه اورس، کتابخانه ملی فرانسه، انستیتو دنیای عرب، موزه ارتش و آرامگاه ناپلئون، موزه پیکاسو، برج مونپارناس و ... یکی از دیدنی‌ترین بناهای تاریخی پاریس، کاخ بزرگ ورسای و باغ‌های بسیار زیبای این قصر می‌باشد که در شهر ورسای در ۱۵ کیلومتری پاریس واقع شده است.

گزارش روزانه سفر

طبق قرار قبلی، صبح سه شنبه رأس ساعت ۱۰ از سفارت جمهوری اسلامی ایران در پاریس عازم بازدید از کتابخانه ملی فرانسه شدیم. به هنگام ورود مورد استقبال آقای JEAN · NOEL JEANNENEY رئیس کل آن کتابخانه و چند تن از معاونان وی، همچنین آقای DOMINIQUE BERGOUIGNAN مسئول روابط بین‌الملل و سرپرست بخش خاورمیانه آن کتابخانه عظیم قرار گرفتیم.

در این دیدار یک مترجم زبان فرانسه و یک نفر از کارشناسان امور فرهنگی سفارت ایران در پاریس من را همراهی می‌کردند. نخست در دفتر رئیس کل کتابخانه مستقر شدیم. پس از معارفه طرفین، اینجانب در مورد کتابخانه بزرگ پدر عزیزم مرحوم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمه‌الله علیه مطالبی را بیان کردم که بی‌نهایت مورد توجه وی و معاونانش قرار گرفت. سپس او شمه‌ای از وضعیت کتابخانه ملی پاریس و بنیانگذار آن، رئیس جمهور اسبق فرانسه آقای فراسوا میتران، بیان نمود. آنگاه اینجانب در مورد برقراری تفاهم‌نامه فیما بین به منظور تبادل میکروفیلم، کتاب و سفر کارشناسان مرمت طرفین به کشور مقابل جهت انتقال تجربیات هر طرف به طرف دیگر صحبت کردم و پیشنهاد نمودم اعزام کارشناسان ما به پاریس مستلزم هزینه‌های بسیاری است، لذا مناسب است دو نفر از کارشناسان برجسته و خبیره بخش مرمت نسخه‌های خطی و اسناد دستنویس کتابخانه ملی پاریس به دعوت و هزینه کتابخانه بزرگ آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله به ایران بیایند و به مدت پانزده روز در کتابخانه ما به تبادل نظر بپردازند، خوشبختانه مورد موافقت رئیس آن کتابخانه قرار گرفت و مقرر گردید از طریق سفارت‌مان در پاریس به ما ابلاغ نمایند،

بحمدالله این مورد یکی از اهداف سفرم به پاریس بود که انجام خواهد شد. سپس عازم بازدید از بخش‌ها و واحدهای گوناگون آن کتابخانه شدیم.

فکر تأسیس این کتابخانه بسیار بزرگ در سال ۱۹۸۸م پیش آمده و پس از تصویب «میتران»، رئیس جمهور وقت فرانسه، ۴ طرح پیشنهادی از میان صدها طرح ارائه شده انتخاب و نهایتاً طرحی را که خود میتران ارائه داده بود انتخاب شد و کارهای اجرایی آن در اوائل سال ۱۹۹۰م آغاز و پس از پنج سال کار مداوم و بدون وقفه در سال ۱۹۹۶م افتتاح گردید. این کتابخانه، هم‌اکنون تابع وزارت فرهنگ فرانسه می‌باشد و نیز تا حدودی وزارت اقتصاد آن کشور نیز همکاری دارد.

طبق اظهار رئیس آن کتابخانه، هزینه‌های جاری این کتابخانه به گونه‌ای است که ده درصد کل اعتبار جاری وزارت فرهنگ فرانسه را به خود اختصاص داده است، و از نظر گستردگی و عظمت ساختمان‌های آن معادل یک شهر چهل هزار نفری است. مجموع زیربنای این ساختمان عظیم بالغ بر سیصد و شصت و پنج هزار متر مربع می‌باشد. طبق اظهار مسئول روابط بین‌الملل کتابخانه که در همه بخش‌ها ما را همراهی می‌کرد و توضیحات ضروری را اظهار می‌داشت، به علت حجم گسترده ساختمان و مصرف انرژی بسیار زیاد آن در نظر است بخش‌هایی را که کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد، متوقف کنند تا مشکلی در روند امور اجرایی آن پیش نیاید.

به نظر اینجانب که افزون بر چهل و اندی سال است از وضع ساخت و ساز کتابخانه‌های مختلف جهان آگاهی دارم، آرشیتکت‌های این ساختمان بیشتر جنبه‌های زیبایی‌ظاهری آن را در نظر گرفته‌اند، فضاها را به اصطلاح «مُرده و پیرت» بسیار زیاد است. در برخی فضاها که اندک هم نیست ارتفاع سقف‌ها از ۲۰ متر تجاوز می‌کند که برای گرم کردن یا سرد کردن آن فضاها انرژی بسیاری مصرف می‌شود. هزینه اجرای این ساختمان از بودجه عمومی دولت وقت پرداخت گردیده است. مجموعه این کتابخانه در کنار رودخانه معروف «سن» در داخل شهر پاریس قرار گرفته که زیبایی خاصی به آن داده است، به خصوص که مجموع این ساختمان از چهار برج بلند که همچون کتاب باز می‌باشد، تشکیل گردیده است. هر یک از برج‌ها در ۱۸ طبقه ساخته شده که از طبقه ۷ تا ۱۸ هر چهار برج مخازن چاپی این کتابخانه می‌باشد.

این کتابخانه قبل از این ساختمان در ساختمان قدیمی که در حال حاضر بخش مخطوطات و بخش مرمت نسخه‌های خطی آن کتابخانه می‌باشد، قرار داشته است. تعداد کل کتابهای چاپی موجود آن به زبان‌های گوناگون بالغ بر ۱۲ میلیون جلد می‌باشد. این آمار را مسئول روابط بین‌الملل کتابخانه اظهار داشت. بزرگترین آرشیو کتابهای موضوعی چاپی آن مربوط به هنر و ادبیات می‌باشد. برای افراد معلول که نقص عضو دارند، آسانسورهای ویژه قرار داده شده است. به طور متوسط در هر روز از صبح تا شام یک‌هزار نفر در تالارهای مطالعه عمومی و حدود یک‌هزار نفر دیگر از محققان و پژوهشگران از بخش ویژه محققان بهره می‌گیرند.

همه روزه از ساعت ۹ صبح تا ۸ شب آماده سرویس دهی می‌باشد. بخش محققان در طبقه منهای یک کتابخانه قرار دارد. این بخش از نظر حفاظت، دارای تجهیزات پیشرفته می‌باشد. تعداد کارکنان ساختمان‌های مرکزی بالغ بر ۱۸۰۰ نفر و کل کارکنان کتابخانه با احتساب بخش مرمت نسخه‌ها بالغ بر ۲۸۰۰ نفر می‌باشد.

طبقه همکف برای عموم آماده شده و سالن‌های مطالعه عمومی در همان طبقه همکف قرار گرفته است. یک سینمای کوچک نیز در بخشی از این کتابخانه در حال احداث می‌باشد. بخشی نیز به مطالعه کنندگانی که خودشان غذای روزانه از قبیل ساندویچ همراه دارند اختصاص دارد. پس از بازدید از بخش‌های مختلف، به هنگام خروج از طبقه همکف، جهت ورود به طبقه منهای یک، فروشگاه کتاب آن کتابخانه نظرم را جلب نمود. اندکی توقف کردیم و چند جلد کتاب چاپ شده در مورد نسخه‌های خطی هنری را خریداری نمودم، یک جلد نیز همان مدیر کتابفروشی به من هدیه داد.

به هر حال وارد بخش محققان در زیرزمین منهای یک شدیم. این بخش که در زیر یکی از برجهای چهارگانه قرار دارد، فوق‌العاده پرکار و مراجعان بسیاری در حال مطالعه کتابهای مورد نظرشان بودند. و همان‌گونه که قبلاً گفته شد از نظر حفاظتی، فوق‌العاده پیشرفته است. هر فرد محقق می‌تواند قبل از آمدن به کتابخانه، کتاب خود را که چاپی است از طریق اینترنت به اطلاع مسئولان این بخش برساند و آنان کتاب درخواستی وی را با ذکر شماره در اینترنت می‌گذارند تا متقاضی مراجعه نماید. ضمناً

هر کتابی که محققان نیاز دارند و از طریق تجهیزات تله‌لیفت که به محل کتابرسانی می‌رسد، یک دکمه خاموش و روشن می‌شود که کتاب درخواستی به مرکز کتابرسانی رسیده است. هر پژوهشگر خود رأساً می‌تواند از رایانه‌های متعدّد کتابخانه استفاده نماید. تعداد شصت هزار کتاب با محتوای آن، کلاً در بخش دیجیتال این کتابخانه قابل استفاده می‌باشد و نام این پروژه خاص «گالیکا» می‌باشد.

بخش ویژه محققان از ۹ قسمت جدا تشکیل شده، از جمله ادبیات، فقه، هنر و غیره. تمامی درهای مجموعه اعم از درهای ورودی و خروجی از آلیاژ ویژه ضد حریق ساخته شده است. همچنین در کلیه واحدهای کتابخانه از سیستم آب‌پاش اتوماتیک برای اطفای آتش‌سوزی استفاده شده است. البته من در این خصوص ایراد گرفتم و گفتم آب چنانچه بر روی نسخه‌های خطی بریزد می‌داند بر سر آنها چه می‌رود؟ به هر حال پاسخ‌های نابجا می‌دادند.

دیواره‌های قبل از دیوار اصلی کتابخانه شبیه قفسه چوبی کتاب می‌باشد، علت را از مسئول روابط بین‌الملل کتابخانه جویا شدم، اظهار داشت این روش دارای مزایایی است از جمله از نور مستقیم خورشید جلوگیری می‌کند، از صدای بلند افراد و یا دیگر صداها نیز پیشگیری می‌کند.

به هر حال، اینجانب تصوّر این بود که کتابخانه ملی فرانسه بیش از این آماری که ارائه کردند، کتاب دارد. رقم ۱۲ میلیون در این سالها رقم قابل توجهی نیست، زیرا بیش از ۱۰ کشور افزون بر ده میلیون جلد کتاب چاپی دارند. ولی برای کتابخانه ملی فرانسه با آن سابقه تاریخی ۱۲ میلیون اندک است.

چند عکس در بخش‌های مختلف آن به یادگار گرفتم، در نهایت به بازدید دوساعته خود پایان داده و جهت اقامه نماز و صرف نهار، عازم سفارت ایران شدیم. طبق قرار قبلی، بعد از ظهر همان روز سه‌شنبه رأس ساعت ۳ عازم بازدید از ساختمان عظیم قدیمی و مجلل گنجینه نسخه‌های خطی بسیار نفیس اسلامی و غیر اسلامی و نیز بخش مرمت و بازسازی نسخه‌های خطی و اسناد دستنویس شدیم. در این بازدید، مجدداً آقای شاه‌نظری که سالهاست در دانشگاه پاریس رشته حقوق خوانده و در حال گذراندن دکترای خود می‌باشد، به عنوان مترجم و آقای نسیم‌فر به عنوان کارشناس مسائل فرهنگی سفارت نیز حضور داشتند.

در بدو ورود مورد استقبال خانمی که مسئولیت نسخه‌های خطی فارسی و عربی و ترکی را بر عهده داشت، قرار گرفتیم. پس از استقرار در اتاقی، ضمن دقایقی معارفه، سؤالاتی را اینجانب از وی نمودم، وی در پاسخ چنین اظهار داشت:

تعداد نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه ملی پاریس ۲۶۰۰ جلد، نسخه‌های عربی خطی ۷۲۷۳ جلد، نسخه‌های ترکی ۲۰۱۰ جلد است. البته نسخه‌های خطی بسیار دیگری وجود دارد که غیر اسلامی است؛ از قبیل نسخه‌های چینی، تبتی، آسیای جنوب شرقی، زبانهای گوناگون هندی، ژاپنی، کره‌ای، اتیوپی، ارمنی، عبری، سریانی. مجموعاً نسخه‌های خطی موجود آن گنجینه بالغ بر ۸۲ زبان مختلف می‌باشد.

پس از ارائه این آمار، تعدادی نسخه بسیار نفیس خطی را که قبلاً از گنجینه نسخه‌های خطی خارج کرده و برای نشان دادن به ما بر روی میز قرار داده بودند، معرفی کردند. اینجانب اظهار داشتم من خودم با این گونه نسخه‌ها بیگانه نیستم و می‌شناسم، اجازه دهید خودم بررسی کنم. آن‌گاه نسخه‌ها را یک یک به من دادند و آنها را به ترتیب زیر بررسی نمودم:

۱. قرآن کریم

نسخه بسیار بسیار نفیس، ارزشمند و بی‌نظیر، نسخه کامل بدون افتادگی، تمامی به خط خوشنویس نامدار اسلامی یاقوت مستعصمی که به خط نسخ در عشر اول محرم سال ۶۸۸ هـ آن را در بغداد کتابت کرده است. قبل از آغاز دو صفحه کامل مذهب ممتاز و اصیل، صفحات ۱۶ سطری در ۲۰۹ برگ، صفحه‌های آغازین مذهب و عناوین با خط کوفی، قطع رقعی، جلد تیماج قهوه‌ای ضربی و بالبه برگردان، این نسخه مهم قبلاً در کشورمان و در کتابخانه مرحوم حاج فرهاد میرزا معتمدالدوله عموی ناصرالدین شاه قاجار بوده و دستخط وی در پشت برگ آغازین به سال ۱۲۴۵ هـ آمده که این نسخه را ولیعهد به ایشان هدیه کرده است. این نسخه از نسخه‌های اصیل و هیچ‌گونه خدشه‌ای بر آن وارد نیست و از عتایق دهر به شمار می‌آید. متأسفانه این کلام‌الله در ایران بوده و از سوی سوداگران به خارج آمده و اکنون در این کتابخانه قرار دارد. اینها ثروت ملی کشورمان است که می‌بایست در دسترس شهروندان ایرانی قرار گیرد.

۲. ترجمه فارسی تفسیر طبری

ظاهراً از بلعمی، کهن‌ترین نسخه موجود در جهان، کتابت اواخر سده ۵۶ هجری (۱۲۱۰ میلادی) قطع رحلی بسیار بزرگ با عرض زیاد، ترجمه فارسی در هر صفحه دارای ۱۸ سطر، متن قرآن به خط ثلث مشکی درشت ۵ سطر، دارای شمسه‌های بسیار نفیس در حاشیه، متن به جز تفسیر فارسی دارای زیرنویس فارسی است. عناوین ثلث با آب طلای ناب، این جلد شامل جزء نخست تا پایان جزء هفتم می‌باشد. این نسخه بسیار مهم و گرانبها برای خزانه «مولى المعظم، دستورالاعظم الحاج الحرمین، زینت‌الدنیا والدین، ابی‌القاسم هارون بن علی بن ظفر دندان...» کتابت شده است.

۳. صورالکواکب

به عربی، از عبدالرحمن صوفی، نسخه بسیار مهم و گرانبها دارای تصاویر رنگی اخترشناسی، کتابت اواخر سال ۸۰۰ هجری، خط نسخ، عناوین با آب طلا و دارای جداول اخترشناسی، این نسخه را کاتب برای خزانه اُلغ بیک نوه تیمور کتابت کرده است، قطع رقعی.

۴. جامع التواریخ

به فارسی، از رشیدالدین فضل‌الله، نسخه بسیار بسیار گرانبها که در جهان چنین نسخه‌ای هم‌تا ندارد، دارای ۱۱۳ نگاره مینیاتور رنگی زیبا از سده ۸ هجری که برخی از آنها دو صفحه کامل را دربر گرفته است، قطع رحلی بسیار بزرگ، صفحات مجدول، خط نسخ، این نسخه در تملک محمود قاجار به سال ۱۲۷۳ هجری بوده است. متأسفانه این نسخه عظیم که از آن مردم ایران زمین می‌باشد، از سوی سودجویان از خدا بی‌خبر به اروپا آمده و اکنون در این مرکز قرار دارد.

۵. گلستان سعدی

نسخه بسیار نفیس، گرانبها و بی‌نظیر به خط نستعلیق نابغه خوشنویسی خط

نستعلیق، استاد نامدار اسلامی میر علی کاتب که به سال ۹۵۰هـ برای خزانة سلطان عبدالعزیز کتابت کرده است، دارای ۷۲ برگ و ۵ نگاره «مینیاتور» ممتاز کار استاد، دو صفحه نخست سرلوح ممتاز مرصع، قطع رحلی، جلد ایرانی ساغری مشکی.

۶. خمسة نظامی

نسخة نفیس و بسیار ارزشمند، به خط نستعلیق ممتاز استاد عبدالجبار به سال ۱۰۲۹هـ، دارای ۳۴ نگاره «مینیاتور» بسیار نفیس، صفحات مجدول ۴ ستونی. در سال ۱۲۴۹هـ احمد شاملو فهرستی برای نسخه نگاشته است، مالک نسخه آن را به محمود میرزا قاجار پیشکش نموده است، قطع رحلی، جلد روغنی رنگین.

۷. مجموعه

شامل چند مرقع نقاشی مینیاتوری که بیشتر آن هندی و چند تصویر آن ایرانی ممتاز و به احتمال قوی کار علیرضا عباسی است. بسیار نفیس و ارزشمند، قطع رحلی بزرگ، جلد روغنی زمینه مشکی با ترنج و سر ترنج روغنی رنگین.

در این کتابخانه جمعاً ۴۰ نسخه خطی قرآن کریم وجود دارد که تعدادی از آنها کوفی و بر روی پوست کتابت شده‌اند، لیکن کوفی‌ها هیچ کدام کامل نیستند. کهن‌ترین نسخه عربی غیر از قرآن کریم مربوط به اوائل سده چهارم هجری است. تا کنون ۳ جلد از فهرست نسخه‌های خطی عربی و یک جلد از فهرست نسخه‌های خطی فارسی آن چاپ و منتشر شده است. فهرست نسخه‌های خطی را دوست دیرینم «فرانسویس ریچارد» که قبلاً مسئولیت نسخه‌های خطی فارسی و ترکی کتابخانه ملی فرانسه را بر عهده داشته و هم‌اکنون مسئول آثار ایرانی و اسلامی موزه لوور در پاریس می‌باشد، نگاشته است.

جز نسخه‌های خطی اسلامی و ایرانی، نسخه‌های بسیار کهن دیگری به خطوط سریانی، عبری، ارمنی، هندی قدیم، چینی، مالائی، تبتی و غیر آنها وجود دارد که برخی از آنها بیش از صدها سال قبل کتابت شده‌اند.

چهارشنبه اول مهرماه ۱۳۸۳، طبق برنامه تنظیمی رأس ساعت ۱۰^۱/_۴ صبح عازم بازدید یکی از موزه‌های پاریس شدیم. پس از تهیه بلیت ورودی، داخل موزه شدیم.

در این موزه تابلوهای نقاشی از آثار نقاشان برجسته جهان و انبوهی از مجسمه‌های تاریخی شخصیت‌های معروف فرانسه و جهان و نیز تعدادی ماکت از شهر پاریس و آپرای آن و برخی ساختمان‌های تاریخی قرار دارد.

تابلوهای رنگ و روغن این موزه که برخی از آنها بسیار بزرگ و در ابعاد تقریبی ۱۲×۸ متر می‌باشد، بسیار چشمگیر و به دست نقاشان معروف فرانسه انجام گرفته است. انبوهی از جهانگردان و مردمان فرانسه در حال بازدید از این موزه بزرگ هنری بودند. ساختمان موزه که از ساختمانهای قدیمی است بسیار زیبا و جالب توجه می‌باشد. در پایان این بازدید که یک ساعت و نیم به طول انجامید به سفارت مراجعت نمودیم.

پس از نماز ظهر و عصر و صرف ناهار رأس ساعت ۳ بعد از ظهر طبق برنامه تنظیمی عازم بازدید از انستیتو جهان عرب و کتابخانه آن و ملاقات با مسئولان آن مرکز شدیم. در این بازدید که آقای موجانی و نیز آقای احسان نراقی و دکتر خلیلی مترجم زبان فرانسه سفارت مرا همراهی می‌کردند، به هنگام ورود مورد استقبال مسئول کتابخانه آن انستیتو به نام الطیب ولد العروسی قرار گرفتیم، آن‌گاه عازم دفتر کار وی شدیم. در این ملاقات وی نخست شمه‌ای از فعالیت‌های این مرکز را بیان داشت و در پایان به اتفاق او از کتابخانه آن انستیتو که بیش از هفتاد هزار جلد کتاب چاپی دارد بازدید نمودیم. سپس عازم ملاقات با دکتر ناصر الانصاری مدیر کل این مجموعه فرهنگی که در همان مجموعه قرار دارد، گردیدیم.

وی با گشاده رویی از ما استقبال نمود. در این دیدار اینجانب در مورد کتابخانه بزرگ مرحوم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی رحمته‌الله مطالبی بیان داشتم، سپس وی اظهار داشت آمادگی هر گونه همکاری با کتابخانه ما را دارد و مقرر گردید به دعوت اینجانب سفری به ایران داشته و از کتابخانه ما بازدید به عمل آورد. وی ضمن بیانات خود گفت: من نام کتابخانه آیت‌الله مرعشی را بارها شنیده بودم و همیشه فکر می‌کردم روزی بتوانم از آن کتابخانه بازدید کنم. متقابلاً در پی دعوت اینجانب اظهار داشت: ما نیز مایلیم در بهار سال آینده که نمایشگاه بزرگی از آثار علمی تحقیقی محققان جهان عرب برگزار خواهیم نمود، شما را برای شرکت در این نمایشگاه دعوت کنیم.

ساختمان این انستیتو بسیار مدرن و عظیم و در ۱۰ طبقه ساخته شده و دارای ۴۰ نفر کارمند می‌باشد. هزینه این مرکز را پنجاه درصد دولت فرانسه و پنجاه درصد دیگر را کشورهای عربی تأمین می‌نمایند. در پایان این نشست عازم سفارت شدیم و اینجانب مستقیماً به سوی اقامتگاه رهسپار شدم.

فردا صبح پنجشنبه ۲ مهر ماه ۸۳ برابر ۲۳ سپتامبر ۲۰۰۴ رأس ساعت ۹ بامداد عازم بازدید از مراکز آرشیوهای معاصر فرانسه در شهر کوچک «فونتن بلو» شدیم. در این بازدید که آقای خلیلی، یکی از مترجمان سفارت، من را همراهی می‌کرد، پس از حدود هشتاد کیلومتر مسیر به آن مرکز رسیدیم. در بدو ورود مورد استقبال خانم کریستین، رئیس آن مرکز قرار گرفتیم. وی در مدرسه عالی شارت در پاریس وابسته به دانشگاه سوربن دوره ۷ ساله مربوط به آرشیو اسناد را طی نموده که البته برای ورود به آن بایستی کنکور بدهند و فقط هر سال ۱۰ نفر گزینش می‌شود. نخست وی شمه‌ای از فعالیت‌های آن مجموعه را بیان داشت و طی آن اظهار نمود: این مرکز تابع وزارت فرهنگ فرانسه است و دارای بایگانی‌های اسناد جدید می‌باشد. تمامی اسناد قدیم در ساختمان دیگری در پاریس قرار دارد و شامل اسناد کهن و معتبر از قرن ۷ میلادی به بعد می‌باشد. در این مرکز که اسناد معاصر جمع‌آوری شده، مجموعه اسنادی است که از وزارتخانه‌ها اصل آنها برای بایگانی در این مرکز جمع‌آوری می‌شود و در حال حاضر از نظر حجم ۲۰۰ کیلومتر طول دارند. در هر وزارتخانه یک نماینده از سوی این مرکز وجود دارد که آن نماینده، اسنادی را که بایستی جمع‌آوری و برای ما ارسال نماید، انتخاب کرده و ۱۵ روز قبل از تحویل، لیست و صفحات آن را به ما اعلام کرده، بدین سبب، نخست محل آنها را بایستی آماده نماییم. دیگر آنکه اگر ناقص باشد اعلام می‌شود تا کامل نمایند. ما دقیقاً بایستی بدانیم این اسناد از کجا آمده و چه نوع اسنادی است و از کدام وزارتخانه می‌باشند. همچنین اسناد صوتی و یا تصویری است که این‌گونه اسناد نیز جمع‌آوری می‌شود.

در حال حاضر در هر سال حدود ۲۰۰ کیلومتر سند که همگی اصلی است جمع‌آوری می‌کنیم و آنها را از وزارتخانه‌ها و مراکز مختلف کشور فرانسه تهیه می‌کنیم. ۴۵ نفر در این مرکز همکاری دارند.

مجموعه زمین این مرکز که بسیار باصفا و جنگلی است ۹ هکتار مساحت دارد و دارای ۱۰ بخش در هشتاد هزار متر مربع است که در آینده بایستی مجموعه ساختمان‌های آن آماده بهره‌برداری شود تا بتواند ۸۰۰ کیلومتر سند را در خود جا دهد.

در حال حاضر فقط دو ساختمان آن آماده است که اولی به سال ۱۹۸۷م و دومی در سال ۱۹۸۴م آماده بهره‌برداری شده است. این ساختمان که مجموعاً با طبقه همکف در ۷ طبقه ساخته شده، ۵ طبقه آن در زیرزمین قرار دارد و آن نیز به علت آنکه شهرداری شهر «فونتن بلو» اجازه احداث یک طبقه بیشتر را نمی‌دهد، به ناچار از زیرزمین استفاده شده است.

در این مرکز کتاب جمع‌آوری نمی‌کنند ولی اگر جزو سند باشد آن را نگاه می‌دارند و در حال حاضر کتابخانه کوچکی دارند. اسنادی که می‌رسد، نخست بسته‌بندی کرده و از نظر آفت، آنها را آزمایش می‌کنند تا مجموعه آلوده نشود. تجهیزات قرنطینه ندارند و برای این کار از مراکز دیگر که به همین کار اختصاص دارد، استفاده می‌کنند. در فرانسه قانونی وجود دارد که در هر سال بایستی کیفیت قرنطینه اسناد را بالا ببرند. برای اطفای حریق از همان تجهیزات مدرن اتوماتیک که در کتابخانه خودمان در قم وجود دارد، استفاده می‌شود.

این آرشیو قبلاً در پاریس مستقر بوده و به سال ۱۷۹۱ میلادی افتتاح شده و قبل از این تاریخ، اسناد در دربار پادشاه بوده است. این اسناد دقیقاً از قرن ۷ میلادی تا زمان حاضر را در بر می‌گیرد که اسناد قدیم در ساختمان دیگری در پاریس نگهداری می‌شود و در این مرکز اسناد معاصر بایگانی می‌گردد.

خانم مسئول این مرکز ما را به بایگانی اسناد هدایت کرد. در آن بخش، اسناد را در کارتن‌های کوچک قرار داده و در قفسه‌های آهنی کتاب مستقر ساخته‌اند. درهای بایگانی اسناد ضد حریق و از فولاد ساخته شده است. تمامی اسناد در ۵ طبقه کامل در زیرزمین قرار گرفته است و فاقد بخش ترمیم و بازسازی است. چنانچه سندی نیاز به ترمیم داشته باشد آن را به مرکز دیگر خود، که بایگانی اسناد قدیمی است، در پاریس می‌برند که در حال حاضر در نزدیکی ساختمان اصلی شهرداری پاریس به نام آرشیو تاریخی فرانسه قرار دارد.

برای یافتن سند، فهرست و یا لیستی وجود ندارد، تنها از طریق رایانه متقاضیان به جستجو می‌پردازند. تمامی شهروندان فرانسه می‌توانند با ارائه کارت شناسایی از این اسناد استفاده کنند. در این مرکز اسناد صمعی و بصری نیز در جای ویژه‌ای نگهداری می‌شود. طریق استفاده متقاضیان از اسناد موجود در این مرکز بدین گونه است: نخست به هنگام ورود بایستی تمامی لوازم شخصی خود را در کیسه نایلونی که در محل مخصوص است، بگذارند. سپس آن کیسه را در قفسه فلزی که دارای چند خانه است قرار می‌دهند و هر فرد پس از قرار دادن لوازم خود، در یکی از آن خانه‌ها، کلید آن را با خود می‌برد و پس از استفاده از اسناد، مجدداً آنها را برمی‌دارد و از مجموعه خارج می‌شود.

یک سالن بزرگ با میز و صندلی و تعدادی رایانه و یک دستگاه ریدر مخصوص خواندن میکروفیلم‌ها در این سالن قرار دارد که متقاضیان از آنها استفاده می‌کنند. تعداد مراجعان در هر روز ۲۵ نفر می‌باشد که البته این تعداد نسبت به هزینه‌ها و ساختمان‌هایی که در این مرکز وجود دارد، بسیار اندک می‌باشد.

سرانجام پس از بازدید از بخش‌های این مرکز به دیدار خود پایان دادیم و به اتفاق همراهان به پاریس مراجعت و به محل اقامت رهسپار شدیم. بعد از ظهر پنجشنبه را ساعتی در سفارت کشورمان با برخی از کارکنان به گفتگو نشستیم و پس از آن مجدداً به محل اقامت مراجعت کردیم.

صبح جمعه سوم مهرماه ۸۳ ساعت ۹ به اتفاق یک مترجم و یک نفر کارشناس فرهنگی سفارت عازم بازدید از کتابخانه مدرن و پیشرفته ژرژ پمپیدو شدیم. طبق برنامه تنظیمی مدیر کتابخانه از ما به گرمی استقبال نمود و پس از دقایقی معارفه ما را به مدیر بخش روابط بین‌الملل کتابخانه تحویل داد تا ما را در بازدید بخش‌های آن کتابخانه همراهی کند. وی اصلاً از مردمان سوریه بود و بیش از ۳۰ سال است که در فرانسه اقامت دارد و در حقیقت در بنیاد این کتابخانه نقش مهمی داشته است. وی نخست اظهار داشت روزی به طور متوسط ده هزار نفر از این کتابخانه استفاده می‌کنند.

در سال ۱۹۷۸م به پیشنهاد دولت و وزارت فرهنگ فرانسه، یک کنکور معماری برای اجرای ساختمان کتابخانه ژرژ پمپیدو گذاشته شد که در نتیجه یک آرشیتکت

ایتالیایی و یک انگلیسی برنده شدند و بر اساس طرح آنان کار آغاز و آماده بهره‌برداری گردید. هزینه ساخت و ساز را کلاً دولت پرداخت نموده است. این ساختمان عظیم جمعاً در ۹ طبقه ساخته شده که ۳ طبقه آن زیرزمین و ۶ طبقه دیگر در بالا قرار دارد. مجموعه زیربنا افزون بر پنجاه و دو هزار متر مربع می‌باشد. بخش‌های سمعی و بصری و سالن غذاخوری کارکنان در زیرزمین قرار دارد. سالن نمایش طبقه همکف، سینما، رستوران عمومی در طبقه اول و نیز در همین طبقه ۳۰ رایانه میکروفیلیم برای استفاده مراجعان و نیز تعدادی رایانه دیگر برای مجلات قدیم و جدید وجود دارد. تمام مجلات و روزنامه‌ها را میکروفیلیم کرده، سپس به رایانه وارد کرده‌اند که مراجعان نیازی به استفاده از خود مجله‌ها ندارند. مجلات و کتابها معمولاً دو ماه نگاه داشته می‌شود. آن گاه از روی آن میکروفیلیم تهیه و کتابها و مجلات را از مجموعه کتابخانه خارج و آنها را به دیگر کتابخانه‌ها هدیه می‌کنند. این روش را برای جلوگیری از تراکم و انباشته شدن کتابها آغاز نموده‌اند، البته نسخه‌های نفیس و کهن را نگاه می‌دارند، فقط آن دسته از کتابهایی را از مجموعه خارج می‌کنند که همین چند سال اخیر چاپ شده و ارزش آن‌چنانی ندارند. در حال حاضر تعداد چهارصد هزار جلد کتاب دارند، همچنین منابع سمعی و بصری. این کتابخانه تابع وزارت فرهنگ فرانسه است و هزینه‌های جاری آن در هر سال ۲۰ میلیون یورو می‌باشد. از این مبلغ بخشی را برای خرید کتاب اختصاص می‌دهند، البته فقط کتابهای چاپی تهیه می‌کنند و کتاب خطی در این کتابخانه وجود ندارد.

تعداد ۴۷۰ رایانه و پست اینترنت و انفورماتیک برای استفاده عموم مراجعان دارند، همچنین بخشی نیز برای روشندان اختصاص داده شده است. کتابهای مرجع نیز در طبقه همکف قرار دارد. در طبقه اول تعداد ۱۱ تلویزیون قرار دارد که به ۱۱ زبان و از یازده کشور برنامه پخش می‌شود. برای استفاده مراجعان کشورهای چین، روسیه، مغرب، ایتالیا، آلمان، اسپانیا، آمریکا، انگلستان، فرانسه و در طبقه اول بخشی نیز به کارآموزی افراد با استفاده از نرم‌افزارهای مختلف و با یکصد و سی و پنج زبان زنده دنیا، اختصاص داده شده است. تمامی سرویس‌دهی این کتابخانه رایگان می‌باشد. در این کتابخانه از گونه‌ای صندلی ویژه برای مراجعان استفاده

می‌شود که بسیار مناسب، ظریف، راحت، بدون صدا و تا حدودی انعطاف‌پذیر است که از نوعی آلیاژ مخصوص ساخته شده. من تصویری از یکی از آنها گرفتم تا شاید در ایران بتوانم کارخانه‌ای را بیابم که بتواند آن را بسازد. ظاهراً آلیاژ آن نوعی از پولی پروبلین بازیافته است که از زباله به دست می‌آید و شبیه لاستیک‌های سیاه و نرم می‌باشد. بخشی نیز در این کتابخانه به استفاده از موزیک و نت‌های آن اختصاص داده شده. هر کتاب که در فرانسه منتشر می‌شود از آنها گزینش و حداکثر ۶ هفته بعد از انتشار به این کتابخانه می‌رسد.

روی هم رفته این گونه کتابخانه مدرن در جهان بسیار نادر است، زیرا تمام کارها از طریق رایانه انجام می‌شود. در پایان این بازدید که مسئول روابط بین‌الملل کتابخانه ما را همراهی می‌کرد، به محل اقامت خود مراجعت نمودم.

بعد از ظهر جمعه ۳ مهر ماه ۸۳ طبق برنامه تنظیمی، رأس ساعت ۳ بعد از ظهر عازم بازدید از انستیتو زبانهای شرقی و کتابخانه آن مرکز شدیم. در بدو ورود مورد استقبال پرفسور Gilles Delouche رئیس کل آن انستیتو که خود از شخصیت‌های فرهنگی معروف پاریس است، قرار گرفتیم.

وی ما را به دفتر خود راهنمایی کرد و چند دقیقه در آن دفتر به گفتگو نشستیم. جالب است که وی اظهار داشت: نام کتابخانه عظیم و معروف آیت‌الله مرعشی را از سالها قبل شنیده بودم و می‌دانستم کتابخانه بسیار مهمی است که در منطقه نظیر ندارد. پس از دقایقی مسئول بخش کتابخانه آن مرکز خانم «Nelly Guillaume» را همراه ما نمود تا از کتابخانه آن بازدید کنیم. وی ما را به دفتر خود راهنمایی کرد و پس از استقرار دو نفر از خانم‌های همکارش را به ما معرفی نمود، خانم Nathalie Rodriguez مسئول نسخه‌های خطی آفریقایی و خاورمیانه و خانم لادن طاهری مسئول نسخه‌های خطی و چاپی فارسی کردی، ترکی و پشتو که ایرانی است. در گوشه‌ای از دفتر ایشان چشمم به جلد ۳۱ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه خودمان افتاد و پرسیدم از کجا آورده‌اید، اظهار داشت کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی مرتب از منشورات خود برای کتابخانه ما ارسال می‌نماید، ولی از دیگر کتابخانه‌ها و مراکز انتشاراتی ایران کتابی برای ما ارسال نمی‌کنند. به هر حال مسئول بخش اظهار داشت ما کتابهای مورد نیاز خود را به هر زبان که باشد خریداری

می‌کنیم و موضوعاتی از قبیل زبان‌شناسی، علوم انسانی و اجتماعی را در بر می‌گیرد. همچنین هر آنچه درباره تمدن باشد، تهیه می‌کنیم. در این کتابخانه کتابهای چاپی مختلف وجود دارد که برخی از آنها در بیش از چهار صد سال گذشته در اروپا به چاپ رسیده است که در ادامه این گزارش به تعدادی از آنها که از نزدیک مشاهده نمودم، خواهم پرداخت.

مجموع نسخه‌های خطی آن انستیتو با احتساب نسخه‌های غیر اسلامی از قبیل عبری و ارمنی بالغ بر یک هزار و هفتصد نسخه می‌باشد که از این مقدار حدود یکصد و چهل نسخه آن فارسی است که تا کنون فهرست نشده است. در این لحظه اینجانب پیشنهاد کردم چنانچه مایل باشند می‌توانیم یک کارشناس از کتابخانه خودمان اعزام نماییم تا نسخه‌های خطی اسلامی به ویژه فارسی آنها را فهرست کند. آنان قبول نموده و گفتند بایستی با رئیس مرکز در میان بگذارند. قرار شد چنانچه موافقت شود از طریق سفارت ایران در پاریس به ما اطلاع دهند.

تعداد کتابهای چاپی آنها هفتصد هزار جلد به زبانهای مختلف است. همچنین تعداد نه هزار عنوان مجله به زبانهای گوناگون جهان دارند. مجموعاً هفتاد نفر کارمند دارند، و چون محل آنان بسیار ضیق بوده است، ساختمان بزرگی را در حال احداث دارند که تا سال ۲۰۰۸م آماده بهره‌برداری خواهد شد.

سپس در همان دفتر، مسئول کتابخانه آن مرکز، تعدادی نسخه خطی فارسی، تعدادی چاپی کهن را برای بازدید اینجانب قرار داده بودند که به ترتیب زیر آنها را برمی‌شمارم:

۱. نهادها و اصول زیربنای زبانهای اسلامی، به زبان فرانسه، تألیف «گنت دوسارسی» سفیر وقت فرانسه در دربار محمدشاه قاجار به سال ۱۸۵۰م که سرانجام به علت اختلاف با شاه قاجار به حالت قهر از ایران رفته است. این نسخه را به خط خودش به سال ۱۷۹۵م نگاشته است.

۲. *خمسه نظامی*، نسخه نفیس مورخ شوال سال ۸۴۵هـ، خط نستعلیق عالی، عناوین با آب طلا، صفحات مجدول و چهار ستونی، قطع وزیری.

۳. *تاریخ روضة الصفا*، نسخه مذهب و مرصع مورخ سال ۱۲۳۹هـ به خط شکسته نستعلیق محمد حسن بن محمد رضا، صفحه اول دارای سر لوح نفیس مرصع، قطع رحلی، صفحات مجدول.

۴. تاریخ روضة الصفا، نسخه دیگر مورخ سال ۹۷۹هـ، قطع رحلی، خط نستعلیق، دو صفحه آغاز مرصع عالی از عصر صفوی، صفحات مجدول، این نسخه جز نفاست متن دارای جلد بی نظیر است که بسیار زیبا و پرکار می‌باشد، لیکن اندکی فرسوده شده و بایستی کارشناسان برجسته آن را مرمت کنند. البته من توضیحات لازم را به اطلاع آنان رساندم.

۵. گلستان سعدی، مورخ سال ۹۷۳هـ، خط نستعلیق، قطع رقعی، نفیس.

۶. دستور زبان فارسی از لانگس.

۷. کیمیای سعادت، به فارسی از ابو حامد غزالی، مورخ اواخر سده ۱۰ یا اوائل سده ۱۱هـ، خط نسخ، عناوین شنگرف، جلد تیماج مشکی با لبه برگردان. این نسخه را مرحوم استاد علی اکبر دهخدا مؤلف لغت‌نامه در سال ۱۳۱۰ش به پرفسور «هنری ماسه» ایرانشناس برجسته فرانسوی هدیه نموده است و در پشت برگ آغازین نسخه به خط خود نوشته است.

۸. نسخه‌ای دیگر از روضة الصفا، تاریخ کتابت ندارد، لیکن در سده ۱۱هـ به خط نسخ کتابت شده به خط احمد بن نعمت خوافی دارای یک سر لوح مرصع کوچک. این نسخه را نیز مرحوم علی اصغر حکمت به سال ۱۳۱۶ش به پرفسور «هنری ماسه» خاورشناس معروف فرانسوی هدیه نموده و طی یک نامه که در داخل این نسخه قرار دارد آن را به وی هدیه کرده است.

در این هنگام چند جلد کتاب چاپی کهن نیز به ما نشان دادند که برخی از آنها را که به فارسی بود تا کنون ندیده و نشنیده بودم، بدین ترتیب:

۱. لغت فرنگ و پارس، به فارسی و فرانسه، تألیف چادری انجلو کرملیط ساکن طولوز فرانسه، چاپ آمستردام در هلند، سال ۱۶۸۴م، قطع رحلی در ۴۷۳ صفحه، صفحات ۴ ستونی. این نسخه از لحاظ نفاست کمتر از نسخه‌های خطی نفیس نیست.

۲. داستان مسیح «Historia Christi» در ۳ جلد، چاپ قسطنطنیه «استانبول» در ترکیه، به سال ۱۶۳۲م. این کتاب به زبان و خط فارسی، عربی و ترکی است. قطع رقعی، بسیار نایاب و نفیس.

۳. فرهنگ شعوری یا لسان المعجم در ۲ جلد، رحلی قطور، چاپ «قسطنطنیه» استانبول، به سال ۱۱۵۵هـ. این کتاب در کتابخانه ما موجود می‌باشد.

۴. پندنامه عطار نیشابوری، به لاتینی و متن به فارسی، چاپ پاریس، به سال ۱۸۱۹م در چاپخانه سلطنتی پاریس، در ۴۶۴ صفحه. قطع رقعی، بسیار نفیس.

۵. نزهة القلوب، به فارسی، از حمدالله مستوفی، چاپ بمبئی هند، به سال ۱۳۱۱هـ، به اهتمام میرزا محمد ملک الکتاب شیرازی، قطع وزیری بزرگ، خط نستعلیق، چاپ سنگی، اسیدی.

در پایان این دیدار از آنان خداحافظی کرده و به محل اقامت مراجعت نمودم. شنبه ۴ مهرماه ۸۳ عازم برخی از کتابفروشی‌های قدیمی پاریس شدیم، چند جلد کتاب لاتینی بسیار کهن و نفیس را یافتیم که بهای آنها بسیار مناسب بود؛ از جمله نسخه‌ای به لاتینی و عبری در قطع رحلی و قطور چاپ آمستردام هلند، به سال ۱۶۴۰ میلادی، یعنی ۳۶۵ سال قبل. همچنین دو نسخه دیگر از فهرست نسخه‌های مینیاتوری که قدیمی نبودند آنها را نیز خریداری و به محل اقامت مراجعت نمودم. رأس ساعت ۱۱ بامداد همان روز شنبه طبق قرار قبلی به دیدار پرفسور «رُشدی راشد»، برجسته‌ترین استاد ریاضیات اسلامی و تاریخ علم در دانشگاه سوربن پاریس که چند سالی است با وی آشنایی دارم و بارها از کتابخانه‌ما بازدید نموده است رهسپار شدیم. چند سال قبل او نسخه‌ای از آثار کندی را در کتابخانه‌ما یافت و آن قدر مسرور شد و اظهار داشت فکر نمی‌کردم چنین کتابی در جهان وجود داشته باشد. سپس به درخواست او تصویر آن را گرفتم و تحویل دادم. چندی بعد آن را با ترجمه فرانسوی چاپ کرد و در مقدمه از اینجانب و مرحوم پدر بزرگوارم تجلیل و تشکر نمود. به هر حال، منزل او در خارج پاریس قرار داشت و پس از دقایقی به منزل وی رسیدیم و ساعتی را به گفتگو نشستیم. در ضمن گفتگو اظهار داشت جداً بدون هیچ مجامله، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی بزرگترین کتابخانه جهان اسلام به شمار می‌آید، من خود به این کتابخانه افتخار می‌کنم، ای کاش رویه‌ای که شما در این کتابخانه دارید، برخی از مسئولان دیگر کتابخانه‌ها داشتند. برای تهیه تصویر در برخی کتابخانه‌های ایران جداً با مشکل مواجهم، همچنین در کتابخانه سلیمانیه ترکیه که اصلاً همکاری نمی‌کنند. سرانجام چند جلد از آثار خودش را که به تازگی چاپ و منتشر شده بود، به اینجانب هدیه نمود و با وی خداحافظی کرده و به پاریس مراجعت نمودیم.

بعد از ظهر همان روز شنبه ۴ مهر ماه ۸۳ به اتفاق آقای موجانی به مرکزی در حومه پاریس رفتیم که معمولاً اجناس و اشیای بسیاری حتی کتابهای چاپی کهن را در معرض فروش قرار داده‌اند. پس از ساعتی بازدید از یک فروشنده‌ای چند جلد کتاب چاپی بسیار کهن که در قرن ۱۷ یا ۱۸ میلادی در پاریس و آمستردام هلند چاپ شده بود برای کتابخانه حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی خریداری نمودم و بهای آنها تا حدودی مناسب به نظر می‌رسید، از جمله آنها ترجمه فرانسوی قرآن کریم به نام قرآن محمد از: ام. ساواری در دو جلد چاپ پاریس، جلد اول چاپ سال ۱۷۸۲م و جلد دوم چاپ سال ۱۷۸۳م، همچنین کتاب دیگری از تورات با ترجمه فرانسوی بسیار قطور در قطع رحلی بزرگ، چاپ سال ۱۶۴۰ میلادی و نیز کتاب دیگری به فرانسه چاپ سال ۱۵۵۰ میلادی، و چند جلد دیگر چاپ ۱۶۷۳م و غیر آن. ارزش و اعتبار این نسخه‌ها نظر به قدمت تاریخ چاپ آنها در حد نسخه‌های خطی بسیار نفیس می‌باشد. سرانجام پس از ساعاتی، مجدداً به محل اقامت مراجعت نمودم.

روز یکشنبه ۵ مهر ماه ۸۳ چون همه جا تعطیل بود، به ناچار به اتفاق آقای موجانی عازم بازدید از نمایشگاه بین‌المللی خودرو شدیم. در این نمایشگاه جهانی که همه ساله در همین روزها در پاریس به مدت ده روز برگزار می‌شود، تمامی کارخانجات جهان، جدیدترین خودروهای خود را به نمایش می‌گذارند. برای اینجانب که تاکنون موفق به بازدید چنین نمایشگاه‌هایی نشده بودم، بسیار جالب بود. ظاهراً در مدت ده روز برپایی این نمایشگاه، جمعیت انبوهی حتی از دیگر کشورهای اروپایی از آن بازدید می‌کنند. پس از ساعاتی مجدداً به محل اقامت مراجعت کردیم و بعد از ظهر آن روز را به مطالعه و نوشتن مطالب خودم پرداختم و شب به دعوت آقای سید صادق خرازی شام در منزل ایشان صرف شد و پس از ساعاتی به اقامتگاه خودم رفتیم.

دوشنبه ۶ مهر ماه ۱۳۸۳ طبق برنامه تنظیمی رأس ساعت ۹ بامداد عازم بازدید از سازمان علمی فرهنگی ملل متحد (یونسکو) شدیم. مقر اصلی یونسکو در پاریس قرار دارد. نماینده ایران نیز در «یونسکو» آقای دکتر احمد جلالی از دوستان قدیم و از محققان و افاضل پرتلاش ایرانی است که چند سالی است در این سمت انجام وظیفه می‌نماید. سال قبل در پی دعوت رسمی، اینجانب به منظور شرکت در مراسم افتتاح

کتابخانه بزرگ اسکندریه مصر به آن کشور سفر کرده بودم. ایشان نیز از سوی مدیر کل وقت یونسکو در این مراسم شرکت کرده بود و سخنرانی کرد. اینجانب و ایشان و مسئول یونسکو در کشورهای شمال آفریقا به اتفاق از قاهره به اسکندریه رفتیم. در مراسم افتتاح کتابخانه اسکندریه چندین رئیس جمهور از جمله ژاک شیراک رئیس جمهور فرانسه شرکت نموده بودند. به هر حال رأس ساعت ۱۰ بامداد دوشنبه ۶ مهر ماه ۸۳ عازم دفتر آقای جلالی در ساختمان مرکزی یونسکو در پاریس شدیم و در این دیدار نیز آقای احسان نراقی حضور داشت. پس از ورود به دفتر ایشان و آشنایی با آقای کاشانی، یکی از همکاران ایشان در همان دفتر به گفتگو نشستیم، و پس از دقایقی طبق قرار آقای Mauro Rosi مسئول امور کتاب و کتابخانه‌ها و امور هنری در یونسکو، به دیدن اینجانب آمد و با وی در مورد کتابخانه خودمان مذاکره بسیار کردم، و چند پیشنهاد به وی ارائه دادم؛ از جمله آنکه یونسکو بایستی پی به اهمیت این گنجینه عظیم بشری ببرد و سعی کند در مورد رسیدن به جایگاه اصلی این کتابخانه تلاش کند تا ملت‌ها بدانند که یک عالم مسلمان شیعه چه زحماتی را برای جمع‌آوری این ثروت ملی بر خود هموار داشته و در نهایت آنها را به رایگان تحویل جامعه داده تا همگان از آن بهره گیرند، دیگر آنکه یونسکو ترتیبی اتخاذ نماید تا این کتابخانه را در ردیف یکی از مراکز مهم جهان که دارای ذخائر علمی بسیاری از یک هزار و اندی سال قبل تا کنون می‌باشد، قرار دهد و آن را به گونه‌ای در مجموعه یونسکو رسماً ثبت کند تا از خطرات احتمالی در آینده مصون بماند.

وی با این دو پیشنهاد اینجانب موافقت نمود و قرار شد در آینده‌ای نه چندان دور ایشان با یکی دیگر از مسئولان یونسکو به دعوت کتابخانه ما به ایران بیایند و از نزدیک کتابخانه ما را ملاحظه کنند. از سوی دیگر در نظر است در سال ۲۰۰۶ میلادی چنانچه در نشست مدیران مربوطه تصویب شود، شهر تهران به عنوان پایتخت جهانی کتاب در سال ۲۰۰۶م معرفی شود، چند سالی است که یونسکو یکی از پایتخت‌های کشورهای را به همین منظور اختصاص داده است. مقدمات کار فراهم شده، برخی از کشورهای مایل نیستند ایران پایتخت کتاب بشود، ان شاء الله در نشست نهایی این تصمیم اتخاذ خواهد شد، و مقرر گردید چنانچه این کار به تصویب برسد،

در همان روزهای معرفی تهران به عنوان پایتخت کتاب جهان، سمیناری نیز در کتابخانه ما پیرامون نسخه‌های خطی با مشارکت یونسکو برگزار گردد. امیدوارم این دو پیشنهاد اینجانب جامعه عمل ببوشد.

در پایان آقای جلالی دوشنبه شب ما را به صرف شام به منزل خودش دعوت کرد. سپس از دفتر ایشان خارج شدم و به محل اقامت مراجعت کردم.

بعد از ظهر دوشنبه به اتفاق آقای موجانی عازم مسجد بزرگ مسلمانان پاریس شدیم که در نزدیکی دانشگاه قرار گرفته است. این مسجد ظاهراً افزون بر ۶۰ سال قبل با معماری ویژه مغربی عربی و با هزینه کشور و مردم مغرب ساخته شده و بسیار زیباست. اکنون مدیریت و امامت مسجد در اختیار الجزایری‌هاست که در این زمینه اندکی با مغربی‌ها اختلاف دارند. پس از بازدید از مسجد، اندکی در خیابانهای اطراف آن قدم زدیم و مجدداً به محل اقامت مراجعت نمودیم. متأسفانه ایرانیان، به خصوص شیعیان، مسجدی در پاریس ندارند.

شب‌هنگام رأس ساعت ۲۰، عازم منزل آقای جلالی شدیم، و ساعتی به گفتگو در مورد مسائل فرهنگی نشستیم و در پایان، پس از صرف شام مجدداً به محل اقامت مراجعت نمودم.

صبح روز بعد، سه‌شنبه ۷ مهرماه ۸۳، با اتومبیل سفارت و یکی از مسئولان مربوطه عازم فرودگاه شارل دوگل شدیم و پس از ساعتی توقف در پایون تشریفات رسمی فرودگاه، سوار هواپیما شدیم و به ایران مراجعت نمودیم.